

ברכות ק"ש - Integrated Preparation

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כא עמוד א

ורבי אלעזר אמר: ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא - חוזר וקורא קריאת שמע, ספק התפלל ספק לא התפלל - אינו חוזר ומתפלל. ורבי יוחנן אמר: ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו.

2. רמב"ם הלכות קריאת שמע פרק ב הלכה יג

ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא חוזר וקורא ומברך לפניה ולאחריה, אבל אם ידע שקרא ונסתפק לו אם בירך לפניה ולאחריה או לא בירך אינו חוזר ומברך,

3. רמב"ם הלכות ציצית פרק ג הלכה ט

נשים ועבדים וקטנים י פטורין מן הציצית מן התורה, ומדברי סופרים שכל קטן שיודע כ להתעטף חייב בציצית כדי לחנכו במצות, ונשים ועבדי' שרצו להתעטף בציצית מתעטפים בלא ברכה, ל וכן שאר מצות עשה שהנשים פטורות מהן אם רצו לעשות אותן בלא מ ברכה אין ממחין בידן, טומטום ואנדרוגינוס חייבין בכולן מספק לפיכך אין מברכין אלא עושין בלא ברכה.

4. רמב"ם הלכות מילה פרק ג הלכה ו

גר שמל קודם שנתגייר וקטן שנולד כשהוא מהול כשמטיפין ממנו דם ברית אינן צריכין ברכה, וכן אנדרוגינוס אין מברכין על מילתו מפני שהוא אינו זכר ודאי.

5. רמב"ם הלכות שחיטה פרק יד הלכה ד

כלאים הבא מבהמה וחיה וכן בריה שהיא ספק בהמה או חיה צריך לכסות ואינו מברך,

6. לחם משנה הלכות קריאת שמע פרק ב הלכה ד

[ד] מי שהיה עוסק במלאכה מפסיק עד שיקרא פרשה ראשונה כולה וכו'. וכן האומנין בטלין ממלאכתן וכו' פרק היה קורא (דף י"ו ב) וקשה דשם אמרו הפועלים שהיו עושים מלאכה אצל בעל הבית קורין וכו' ואין מברכין לפניה אבל מברכין לאחריה וכו' בד"א כשעושין בשכרן אבל עושין בסעודתן וכו' או שהיה וכו' מברכין כתיקונה. ורבינו ודאי נראה מדלא חילק כאן בין עושין בשכרן לעושין בסעודתן כמו שחילק בהלכות תפלה משמע דסתם אומנין עושין בשכרן מיירי וא"כ אמאי מברכין ברכות קריאת שמע שהם מדרבנן היה ראוי שלא יברכו כמו שאין מברכין ברכת המוציא מפני שהיא מדרבנן וי"ל דשאני הכא דעיקר ק"ש היא מדאורייתא שאע"פ שהברכות מדרבנן ראוי לעשות המצוה שהיא מדאורייתא כתיקונה ולקרות ברכת שמע עם ברכותיה אבל ברכת המוציא אינה באה על מצוה מן התורה שאין האכילה מן התורה דאין המצוה אלא מי שיאכל שיברך באחרונה אבל אין האכילה מצוה ולהכי אינו מברך בתחילה ובהכי מתיישב שפיר מ"ש רבינו ז"ל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא ומברך לפניה ולאחריה ואמאי מברך כיון שיש לו ספק בברכות שהם מדרבנן לא היה לו לברך אלא יש לתרץ בכה"ג דיש לו ספק בקריאת שמע שהיא מן התורה אם כן ראוי לו לברך ברכות ולקרות קריאת שמע שהיא מן התורה כתיקונה:

7. ספר החינוך מצוה תכ

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [שם] שחייב פסוק ראשון מן הפרשה הוא מן התורה כמו שאמרנו, אבל חכמים חייבנו לקרות שלש פרשיות, שהן שמע, והיה אם שמוע, ויאמר. ומקדימין לקרות פרשת שמע שיש בה ציווי על יחוד השם יתברך ואהבתו ותלמוד תורתו שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי

בו, ואחריה והיה אם שמוע שיש בה ציווי על שאר המצוות כולן, ואחריה פרשת ציצית שגם היא יש בה ציווי על זכירת כל המצוות. ואם כן באמת בהיות האדם זוכר אלה בכל יום פעם אחת, ובכל לילה פעם אחרת בכוונה, ינצל מן העבירה על כל פנים אם יש דעת בו.

וכן מענין המצוה מה שחייבנו זכרונם לברכה [שם י"א ע"א] לברך קודם הקריאה ואחריה, בשחר מברך שתיים לפניו יוצר אור ואהבת עולם, ואחת לאחריה אמת ויציב, ובערב שתיים לפניו מעריב ערבים ואהבת עולם, ושתיים לאחריה אמת ואמונה והשכיבנו. ואין צורך להאריך בהן, שידועות הן בכל ישראל בפתיחתן ובחתימתן ובנוסח שלהן, ועזרא ובית דינו תקנום עם שאר כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל.

8. רא"ש מסכת ברכות פרק ב סימן א

היה קורא בתורה והגיע (א) זמן הקריאה (ב) [ב] אם כוון לבו *יצא ואם לאו לא יצא ואף עלב פי שלא קרא בברכותיה יצא. וכן פר"ח ואמרינן נמי בירושלמי אמר רבי אבא זאת אומרת ברכות אינן מעכבות ורב האי גאון ז"ל כתב דסדרן אינו מעכב אבל צריך לקרות את שתיהן. ודייק מדקאמר גמרא לעיל בפ"ק (דף יב א) לא לעולם דאמרי אהבה רבה ולא אמרי יוצר אור וכי מטא זימנא אמרי ומאי ברכות אינן מעכבות לקדם. אלמא סתמא דגמרא ס"ל דסדרן אינו מעכב. אבל אם לא אמר כלל מעכב.

9. רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף א עמוד א

אלא כך הוא הענין שבבית הכנסת יקרא קריאת שמע עם ברכותיה ויתפלל ולא יכוין לצאת ידי חובת ק"ש באותה הקריאה אלא לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה ויוצא ידי קריאת הברכות ואח"כ כשיהיה בביתו קודם שיאכל אחר יציאת הכוכבים יקרא אותה ויתכוין לצאת בה ידי חובה ויקרא אותה כולה במורא ובכוונת הלב ואם לא ירצה לקרות אלא השתי פרשיות בלבד סגי ליה בהכי ואף על פי דאמרינן בירושלמי וצריך להזכיר יציאת מצרים בזמנה דמשמע שצריך לומר פרשה שלישית שיש בה יציאת מצרים בשעה שיקרא אותה לחובה אפילו הכי כיון שהזכיר יציאת מצרים בברכות בשעה שקורא אותה בבית הכנסת לא מצרכין ליה להזכירה פעם אחרת וכתב רב עמרם ז"ל שבשעה שקורא אותה יברך אקב"ו לקרוא ק"ש ואומר מורי הרב שאין זה נכון שברכה זו לא מצינו אותה בשום מקום ולפיכך נראה לו שיותר נכון שיאמר אהבת עולם שנתקנה אצלה ואפילו על קריאת הפסוקים או קריאת תלמוד תורה מצינו שנפטר מברכה באמירתה

10. הגדת מעשה נסים התחלה

ומה שנראה לתת טעם במה שלא תיקנו ברכה. כי עינינו הרואות שבכל דבר שתיקנו ברכה בגוף המצות. לא תיקנו ברכה על צוותו העשיות המצות כי אינו בדין לתקן ברכה על ברכה דהא ברכת המזון גם כן מצות עשה דאורייתא היא ולא תיקנו לברך אקב"ו לברך על המזון. אלא דאי מטעם שכתבתי כיון שמברכין הש"ת בגוף המצוה. אינו בדין לתקן ברכה על ברכה. ומטעם זה לא תיקנו ג"כ כאן כיון שכבר תיקנו ברכה אגוף הגאולה. והוא ברכת אשר גאלנו לא תיקנו עוד ברכה אחרת על זה:

11. ספר אבודרהם דיני קריאת שמע

והטעם שאין מברכין בא"י אמ"ה אקב"ו על קריאת שמע כמו בשאר מצות מפני שענין הברכות כלם הוא לקבל עול מלכות שמים עלינו כדאמרי' בפרק כיצד מברכין (מ, ב) שכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות אינה ברכה ופסוק שמע יש בו הזכרת השם וגם כן הוא נחשב כמו מלכות כדאיתא בר"ה (לב, ב), והרי הוא חשוב כברכה

12. רמב"ם הלכות ברכות פרק א בלכות א-ד

הלכה א- מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את יי' אלהיך, ואינו חייב מן התורה אלא אם כן שבע שנאמר ואכלת ושבעת וברכת, ומדברי סופרים אכל אפילו כזית מברך אחריו.

הלכה ב- ומדברי סופרים לברך על כל מאכל תחלה ואח"כ יהנה ממנו, ואפילו נתכוין לאכול או לשתות כל שהוא מברך ואח"כ יהנה, וכן אם הריח ריח טוב מברך ואח"כ יהנה ממנו, וכל הנהנה בלא ברכה מעל, וכן מדברי סופרים לברך אחר כל מה שיאכל וכל מה שישתה, והוא שישתה רביעית והוא שיאכל כזית, * ומטעמת אינה צריכה ברכה לא לפניה ולא לאחריה עד רביעית.

הלכה ג- וכשם שמברכין על ההנייה כך מברכין על כל מצוה ומצוה ואח"כ יעשה אותה, וברכות רבות תקנו חכמים דרך שבח והודיה ודרך בקשה כדי לזכור את הבורא תמיד אף על פי שלא נהנה ולא עשה מצוה.

הלכה ד- נמצאו כל הברכות כולן שלשה מינים, ברכות הנייה, וברכות מצות, וברכות הודאה שהן דרך שבח והודיה ובקשה כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו.

13. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף י עמוד ב

איכא דאמרי, אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: מאי לא הפסיד - שלא הפסיד ברכות. תניא נמי הכי: הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שקורא בתורה, אבל מברך הוא שתיים לפניה ואחת לאחריה.

14. רא"ש מסכת ברכות פרק א סימן י

יש להסתפק אם ר"ל עד חצות כשיעור תפלה אליבא דרבנן. או עד ד' שעות (פ) אליבא דר' יהודה. [כן] או אפי' כל היום כולו לא הפסיד

15. כסף משנה הלכות קריאת שמע פרק א הלכה יג

יש שואלים מ"ט בשכבך דרשינן כל זמן שבני אדם שוכבים על מטתם וכדאמרינן בהא דרשב"י פעמים שאדם קורא קריאת שמע ב' פעמים ביום אחת קודם הנץ החמה ואחת אחר הנץ החמה ויוצא י"ח אחת של יום ואחת של לילה ומסיק התם דקרי ליה ליליא משום דאיכא אינשי דגנו בההיא שעתא וע"כ אין פי' שבאותה שעה עולים על מטתם לשכב דאין דרך בני אדם לשכב באותה שעה אלא פי' שעדיין שוכבים על מטתם ואם כן בשכבך פי' בעודם שוכבים והיינו לרוב בני אדם עד שיעלה עמוד השחר ולמה לא דרשו כן ובקומך כל זמן שבני אדם קמים דהיינו כל היום. וי"ל דאה"נ דהכי דרשינן ליה ומ"ה אמרי' הקורא מכאן ואילך לא הפסיד הברכות ואילו לא היה זמן קריאת שמע כלל היו ברכותיו לבטלה אלא משום דקי"ל דצריך לסמוך גאולה לתפלה ותפלות כנגד התמידין תקנום והתמיד היה קרב עד ד' שעות ואם כן קודם צריך לקרות קריאת שמע ולכך הקדימו זמנה עד סוף שלש שעות ואסמכוה אקרא ובקומך בשעה שדרך בני אדם קמים ותדע דאסמכתא היא ולא עיקר פירושא דקרא דתלי טעמא עד סוף ג' שעות דשכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות ואטו בני מלכים מי הוו רובא דעלמא אלא ודאי כדאמרן כנ"ל:

16. שו"ת הרשב"א חלק א סימן מז

שאלת עוד לפי מה שפרש רש"י ז"ל גבי מתניתין /ברכות/ (דף ב) דמאימתי קורין את שמע בערבין /בנוסח שלפנינו: בערבית/ משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן. דמקמי הכי יממא הוא. ולפי' הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו. אם כן למה קורין אותה בבית הכנסת? כדי לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה. אם כן תמה הוא שאם כן למה קורין אותה בברכותיה דהא אכתי לא מטא זמנה ועברין משום בל תשא?

תשובה דברי רש"י ז"ל מן הירושלמי הן. דגרסינן התם תני הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו. אם כן למה קורין אותה בבית הכנסת? אמר רבי יוסי אין קורין אותה בבית הכנסת אלא לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה. ומה שתמהת אם כן היאך אנו קורין אותה בברכותיה? אל תתמה. דברכות של קרית /קריאת/ שמע אינן ברכות של קרית שמע ממש כברכת התורה וכברכת המצות. שאם כן היה לנו לברך לקרוא את שמע כמו שמברכין על קריאת התורה ועל קריאת המגלה. אלא ברכותיהן שנתקנו בפני עצמן. אלא שתקנו לאומרן לפני קרית שמע ולאחריו וכן הסכימו הגאונים ז"ל

17. שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן נט סעיף ד

ולא יענה אמן אחר סיום הבוחר בעמו ישראל באהבה, משום דהוי הפסק (ועיין לקמן (כה) סי' ס"א).

18. משנה ברורה סימן נט ס"ק כה

בס"ג בהג"ה דשם נתבאר דגם בברכת הבוחר המנהג לסיים קודם הש"ץ ולענות אמן אחר הש"ץ וכמו שכתב בד"מ בסימן זה והטעם דברכות ק"ש אינן דומות לשאר ברכות המצות שהרי אין מברכין אקב"ו לקרות שמע אלא ברכות בפ"ע הן ותיקנו לברך אותם קודם ק"ש לכן אין חשש במה שמפסיק בינם לק"ש ועיין באחרונים שהעתיקו כולם את דברי הרמ"א לדינא דאם סיים ברכת הבוחר קודם הש"ץ יש לענות אמן אחר הש"ץ אך לכתחלה[ני] יותר טוב שיסיים בשוה עם הש"ץ ולא יצטרך לענות אמן אחריו ועיין בדה"ח שכתב דאין לענות אמן אחר ברכה אחרת בין אהבה רבה לשמע:

19. בית הבחירה (מאירי) מסכת ברכות דף יא עמוד ב

אלא כל שקרא את שמע בלא ברכות יצא ידי חובת שמע כדן כל מצוה שאם עשאה שלא בברכה יצא ידי חובת המצוה וזהו שאמרו בהיה קורא בתורה והגיע זמן המקרא שיצא דרך קריאתו והוא שאמרו עליה בתלמוד המערב זאת אומרת ברכות אין מעכבות ואף על פי שגאוני הראשונים כתבו שזה ביחיד אבל צבור לא יצאו שלא בברכה במחילה מהם דברי נבואות הן וכן בשניה נאמר שאין השמע מעכב את הברכות שאם לא היה יודע את שמע והיה יודע את הברכות או שלא היה יודע כלום על פה והיה בידו מחזור שהברכות כתובות בו ולא שמע אף הוא מברכין שאין ברכות אלו בדין שאר ברכות המצות שאומר אשר קדשנו וכו' וצונו וכו' שאם לא קיים את המצוה תהא הברכה לבטלה אלא ברכות אלו עיקרן לעצמן נתקנו ראשונה למציאות היום והאור ושניה לחיוב תורה אלא שמאחר שנתקנו יסודם לפני שמע והפקיעו בהם מלברך אשר קדשנו וכו' וצונו לקרוא את שמע ומ"מ מי שלא ידע הברכות וידע את שמע מברך לפני קריאתה אשר קדשנו וכו' לקרוא את שמע והרי הן כברכות מלכיות זכרונות שופרות שהן ברכות לעצמן ואין מעכבות את התקיעות ולא התקיעות מעכבות אותן אלא שאחר שנתקנו יסדו עליהן ברכת שופר כל אחת לסימן אחד.

20. שיעורי הרב ק"ש ס' ז

דעיין בכתב"ם (פ"א מהל' ברכות הל' 3-2), ח"ל, ומדברי סופרים לברך על כל מאכל תחלה ואח"כ יהנה ממנו, ואפילו נמכין לאכול או לשחות כל שהיא, מברך ואח"כ יהנה וכו', וכל הנהנה בלא ברכה מעל וכו', וכשם שמברכין על ההנייה כך מברכין על כל מצוה ומצוה ואח"כ יעשה אותה, עכ"ל. ומדברי הרמב"ם שכתב, וכשם שמברכין על ההנייה כך מברכין על כל מצוה נראה, דכמו שברכות הנהנין משמשות כמתיר, כלומר שהברכה ממירה הנאסר, וכלשון הירושלמי, ברכתה היא פדיונה, ובלא ברכה אסור לו ליהנות מן העולם הזה, ויש בהנאסו משום מעילה וגזל, כן בברכות המצוות — ציטונו הן מסירות, ובלא ברכה, אסור מדרבנן לקיים את המצוה. ועכ"ל

נ"א ע"א) דאיתא: צעו מינייה מרצ חסדא, מי שאכל ושחה ולא ברך מהו שיחזור ויברך, אמר להו מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו נודף, אמר רבינא הלכך אפילו גמר סעודתו יחזור ויברך, דתניא טבל ועלה אומר בעלייתו ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה, ולא היא התם מעיקרא גברא לא חזי, הכא מעיקרא גברא חזי והואיל ואידחי אידחי, ע"כ. ואשר מצוה בגמ' לדין ברכת המצוות דמינין בעיקר מילתיהו לדין ברכת הנהנין, ובתרויהו מדין מתיר איתנין להו, ומשו"ה מדמינין להו אהדדי, דכל ששייך קיום דין מתיר לאסר מעשה המצוה ה"ה בברכה הנהנין שייך קיום דין מתיר אף לאחר מעשה האכילה, ועל כרחק כמו שנתבאר לדין ברכת המצוות ודין ברכת הנהנין בתרויהו מדין מתיר הוא²⁵. ולכן מוצן שפיר

לפניה ולאתריה, דצק"ש הצרכות צימד עם הק"ש מהווים מד קיום, ולכן כספק הויא מדא ספיקא, ואולינן צה לחומר אף לענין הצרכות.

והנה הגר"ם ז"ל היה רגיל לומר דמוטצ להפלה ביחידות ולקרות ק"ש וצרכותיה צומן ק"ש [דהיינו קודם ג' שעות], מלקרות ק"ש לצד צלי הצרכות צכדי שיוכל להפלה בצבור אח"כ צומן יוסר מאוחר, ויטרך לומר צרכות הק"ש לאחר זמן ק"ש, דצקרא ק"ש צלא הצרכות, הרי חסר לו צקיום הק"ש בצלימותה, וכצקרא הצרכות אח"כ, הרי כבר עבר זמן ק"ש.

שלדעת הרמב"ם אין הצרכה נמשכת כחלק מקיום המצוה, אלא בקיום צפני עומנו, שהרי הצרכה צאה להמיר עשיית המצוה, ולכן חשיבא כספק צפ"ע, ולכן בספק מצוה דאורייתא אין מצרכין להרמז"ם.

6 אבל צצרכות ק"ש הצרכות מהוות (מדצנן) חלק מקיום הק"ש, וצלא צירך — לא קיים מצוה ק"ש בצלימותה, וחסר לו צקימו, [נמשא"כ צסוכה או צלולצ, דצלא צירך — מצוה הלולצ או הסוכה קיים בצלימותה, אלא שהפסיד קיום הצרכה, דהיא מצוה צפ"ע]. ולכן פסק הרמב"ם לגבי ק"ש דצספק קרא חוזר וקורא ומצרי

21. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יג עמוד א

אמר רבי יהושע בן קרחה: למה קדמה פרשת שמע לזוהיה אם שמוע - כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך מקבל עליו עול מצות;

22. ספר החינוך מצוה תכ

משרשי המצוה, שרצה השם לזכות עמו שיקבלו עליהם מלכותו ויחודו בכל יום ולילה כל הימים שהם חיים, כי בהיות האדם בעל חומר נפתה אחר הבלי העולם ונמשך לתאוותיו צריך על כל פנים זכרון תמידי במלכות שמים לשמרו מן החטא. על כן היה מחסדו לזכותנו, וצונו לזכרו שני העתים האלה בקבע ובכוונה גמורה, אחת ביום להועיל לכל מעשינו שבוים, כי בהיות האדם זוכר בבקר אחדות השם ומלכותו וכי השגחתו ויכלתו על הכל, ויתן אל לבו כי עיניו פקוחות על כל דרכיו וכל צעדיו יספור לא יתעלם ממנו דבר מכל דבריו, ולא יוכל ממנו להחביא אחת מכל מחשבותיו, הלא יהיה לו למשמר מחשבתו זאת והודאת פיו בדבר הזה כל היום ההוא, ויהיה לו הודאת הלילה בזה גם כן למשמר כל הלילה. ומפני שיסוד המצוה מה שזכרנו, חייבונם לברכה בה בכוונת הלב, ואמרו שאם לא כיוון לבו בה לא יצא ידי חובתו, שאין אדם נזכר בשום דבר אלא אם כן ישים כוונתו בו

23. רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה ב

והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מה חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול א כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי, וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד כי אראה שמך מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו, ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם, כמו שאמרו חכמים בענין אהבה שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם.

24. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ג

והמצוה השלישית היא שצונו לאהבו יתעלה וזה שנתבונן ונשכיל מצותיו ופעולותיו עד שנשיגהו ונתענג בהשגתו תכלית התענוג וזאת היא האהבה המחוייבת. ולשון סיפרי (פ' שמע) לפי שנאמר ואהבת את יי אלהיך איני יודע כיצד אוהב את המקום תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם. הנה כבר בארו לך כי בהשתכלות תתאמת לך ההשגה ויגיע התענוג ותבא האהבה בהכרח.